

Αρχιμανδρίτης Φιλόθεος Θεοχάρης
Γραμματεὺς τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς
Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ Ἐπιμορφώσεως τοῦ Ἐφημεριακοῦ Κλήρου

25ῆ ΜΑΡΤΙΟΥ: ΤΟ ΑΠΡΟΣΚΥΝΗΤΟ ΗΘΟΣ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ

Ὁμιλία στὴν Ἐκδήλωση
τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
γιά τὴν 25^ῃ Μαρτίου 1821

Ἀθήνα, 24.3.2017

Θεοφιλέστατε ἅγιε Αρχιγραμματεῦ,
Θεοφιλέστατε ἅγιε Φαναρίου,
Θεοφιλέστατε ἅγιε Σαλώνων,
Σεβαστοὶ Πατέρες,
Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἡ 25ῆ Μαρτίου, ἀπὸ τὴν δημιουργία τοῦ πρώτου ἀνεξάρτητου Ἑλληνικοῦ Κράτους, προσέλαβε γιὰ ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνες διπλὴ διάσταση. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ, καθὼς τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἐορτάζουμε τὴν κορυφαία Θεομητορικὴ ἐορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Παναγίας Παρθένου. Ἡ δεύτερη εἶναι ἡ ἐθνικὴ, καθὼς ἔρχεται στό νοῦ τό θαῦμα τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας, ὕστερα ἀπὸ μία μαύρη καὶ μαρτυρικὴ περίοδο τετρακοσίων χρόνων τουρκικῆς σκλαβιάς.

Μέ τόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου ἀρχίζει νά ἐξυφαίνεται τό Μυστήριό τῆς Θείας Οἰκονομίας· τό σχέδιο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ κόσμου. Πρόκειται γιὰ μέγα καὶ ὑπέρολογο γεγονός. Ποίος ἄνθρωπος μπορεῖ νά συλλάβει τό ἄπειρο βάθος τοῦ Μυστηρίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ; Ὁ Θεῖος Λόγος γίνεται ἐκεῖνο πού δέν ἦταν, δηλαδή ἄνθρωπος· καὶ γινόμενος ἄνθρωπος μένει πάλι καὶ ἐκεῖνο πού ἦταν, δηλαδή Θεός. Ἀλλά καὶ ἡ Παναγία ἔγινε ἐκεῖνο πού δέν ἦταν, δηλαδή Μητέρα καὶ ἔμεινε ἐκεῖνο πού ἦταν πρῶτα, δηλαδή Παρθένος!

Ἡ στιγμή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς του στὴν ἀγάπη τοῦ

Θεοῦ, στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί, μάλιστα, μιᾶς ἀναγεννήσεως πού ἀποτελεῖ καρπό ἀληθινῆς ἐλευθερίας.

Στήν ἐκκλησιαστική ζωή, ἡ ἀληθινή ἐλευθερία δέν εἶναι κάποιο δίλημμα, δέν ἀνάγεται σέ μιᾶ ἐλευθερία μεταξύ ἐκλογῆς καλοῦ ἢ κακοῦ, ἢ μεταξύ ποικίλων ἐναλλακτικῶν πράξεων μιᾶς γήινης συμπεριφορᾶς. Εἶναι πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ δυνατότητα νά εἶσαι πλήρως ἀνθρώπινος, δηλαδή νά κατέχεις πλήρως τή ζωή σου καί τίς δυνατότητές σου, νά εἶσαι ἀπελευθερωμένος ἀπό τίς δυνάμεις τοῦ θανάτου καί τοῦ κακοῦ.

Γι' αὐτό τό λόγο καί στήν πνευματική ζωή, δέν ὑπάρχουν δεσμεύσεις καί ἀπόλυτοι προορισμοί, ἀφοῦ ὁ Θεός δέν βιάζει τόν ἄνθρωπο, δέν τόν ἐξαναγκάζει, ἀκόμη κι' ὅταν ἐκεῖνος μέ τήν ἰσχυρογνωμοσύνη του γίνεται ἀντίπαλος ἢ ἐχθρός Του, ἀλλά παραμένοντας πιστός στίς ὑποσχέσεις καί στίς δωρεές Του, σέβεται ἀπόλυτα τήν ἀνθρώπινη ἐλευθερία: «Τό Ἅγιο Πνεῦμα δέν γεννᾷ στόν ἄνθρωπο ἀπόφαση πού δέν θέλει, ἀλλά ἐκεῖνον πού θέλει νά Τόν ἀκολουθήσει, τόν μεταπλάσσει πρὸς τή θέωση»¹, λέγει χαρακτηριστικά ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής.

Αὐτή τήν ἐλευθερία ἔζησε ἡ Παρθένος Μαρία, ἀνταποκρινόμενη στήν πρόσκληση ἐλευθερίας πού τῆς ἀπηύθυνε ὁ Θεός καί ἀξιώθηκε νά γίνει Θεοτόκος, ἀπελευθερώνοντας μαζί Της ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος.

Μά... ἀπό ἐκείνη τήν ἐποχή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου,
«Ἐπέρασαν χρόνοι πολλοί...

Μία μέρα σάν ἐκείνη ἀστράφτει πάλι ὁ οὐρανός...

Στήν ἔρμη της τήν κλίνη λησμονημένη, ὀλόρφανη,
χλωμή κι ἀπελπισμένη,

μία κόρη πάντα τήκεται, στενάζει ἀλυσωμένη.

Τά σίδερα εἶναι ἀτάραγα, σκοτάδι ὀλόγυρά της.

Ἡ καταφρόνια, ἡ δυστυχιά σέπουν τά κόκαλά της.

Τρέμει μέ μιᾶς ἡ φυλακή καί διάπλατη ἡ θυρίδα·

φέγγει κι ἀφήνει καί περνᾷ ἔν' ἄστρο, μιάν ἀχτίδα.

1 PG 90, 280.

Ὁ Ἄγγελος ἐστάθηκε, διπλώνει τὰ φτερά του.

Εὐπνα, ταραξου, μή φοβοῦ, χαῖρε παρθένε, χαῖρε.

Ὁ ὑρίός μου εἶναι μέ σέ Ἑλλάς, ἀνάστα, χαῖρε!»².

Μετά ἀπό μία ἀτελείωτη νυχτιά τυραννίας τεσσάρων ὀλόκληρων αἰώνων, τετρακοσίων χρόνων πικρῆς σκλαβιᾶς, τετρακοσίων χρόνων, πού τό ψωμί ἦταν ζυμωμένο μέ δάκρυ καί ἰδρῶτα, μέ τήν ἀγωνία καί τή βάρβαρη καταπίεση κάτω ἀπό τόν ἴσκιό τοῦ θανάτου, χωρίς νά ὀρίζεις ἐκεῖνο πού σπέρνεις, ἐκεῖνο πού θερίζεις καί ἄλλοι νά διαφεντεύουν τό σπίτι σου καί νά τρυγᾶνε τόν κόπο σου, τετρακοσίων χρόνων ἀκατάσχετης ἐθνικῆς αἱμορραγίας ἀπό τό παιδομάζωμα καί τούς στρατούς τῶν γενιτσάρων, τόν κεφαλικό φόρο καί τόν βίαιο ἐξισλαμισμό, τήν ἡμέρα πού ἡ Ἐκκλησία γιόρταζε τό χαρμόσυνο μήνυμα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἦλθε ἡ ὥρα γιά ἕνα ἄλλο χαρμόσυνο μήνυμα. Ἦρθε ἡ ὥρα γιά νά ροδοφέξει ἡ αὐγή τῆς Λευτεριᾶς. Ἦτανε 25η Μαρτίου τοῦ 1821, ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Ἑλλάδας, ὁ δεύτερος Εὐαγγελισμός, τό δεύτερο «χαῖρε»! Τότε πού ἔγινε τό μεγάλο θαῦμα!

Γιατί, ὅμως, σκλαβώθηκαν οἱ πιστοί πρόγονοί μας σέ τόσο σκληρούς καί ἀντίχριστους ἐχθρούς; Γιατί ὁ Θεός τό ἐπέτρεψε σέ αὐτούς; Ἦταν οἱ πιό ἁμαρτωλοί ἄνθρωποι τοῦ κόσμου κι ἔπρεπε νά ὑπομείνουν τόσο μεγάλη τιμωρία; Πέρα ἀπό τά ἱστορικά δεδομένα, πού μᾶς μιλοῦν γιά τήν ἀριθμητική ὑπεροχή τῶν Ὀθωμανῶν, τήν ἔλλειψη συντονισμένου στρατοῦ τῶν Βυζαντινῶν κ.ο.κ., ἀξίζει, προκειμένου νά ἀπαντήσουμε στό παραπάνω ἐρώτημα, νά ἀνατρέξουμε στήν Παλαιά Διαθήκη, γιά νά δοῦμε τήν ἱστορία τοῦ πρότυπου Λαοῦ, τοῦ Ἰσραήλ!

Αὐτή ἡ Ἱστορία, διδάσκει τόν ἄγραφο πνευματικό νόμο: κάθε φορᾶ πού ὁ Λαός προδίδει τήν πίστη στόν Ἀληθινό Θεό καί μολύνεται ἀπό τίς κάθε λογῆς κακοδοξασίες ἄλλων λαῶν, ὁ Θεός ἐπιτρέπει νά ὀδηγηθεῖ σέ τρεῖς σταδιακές παιδαγωγίες:

- 1. Συρρίκνωση τῆς Ἐθνικῆς του κυριότητος!** (μᾶς λέει αὐτό κάτι σήμερα; πού εἶναι ἡ Βόρειος Ἠπειρος, πού εἶναι ἡ Ἀνατολική Θράκη, ἡ Μικρά Ἀσία ἢ ἡ Βόρειος Κύπρος; μήπως καί σήμερα ἔχουμε ἀποστασία Πίστεως;).

2 Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη, Εὐαγγελισμός-Ἑλληνισμός.

2. Κατάλυση τῆς Ἐθνικῆς κυριότητος! (δέν τό παραλληλίζω πλέον μέ τή σημερινή πραγματικότητα, γνωρίζετε τί γίνεται γύρω μας).

3. Τυραννία. Ὁ Λαός τοῦ Θεοῦ ὑποφέρει βασανιστήρια.

Κι αὐτά τά βίωσε πολλές φορές ὁ Λαός τοῦ Ἰσραήλ. Αἰχμαλωσίες, ἐξορίες, καταστροφές, ἐμφυλίους... ἀμέσως μόλις τολμοῦσε νά ἀποστασιοποιηθεῖ ἀπό τόν Ἀληθινό Θεό! Ἐάν ὁ λόγος μοιάζει ὑπερβολικός, ἄς ἀκούσουμε τή γνώμη τοῦ πίο διάσημου Βυζαντινολόγου τοῦ 20ου αἰῶνα, τοῦ Στήβεν Ράνσινμαν: «Ἡ πτώση τῆς ὠσταντινούπολης προῆλθε ὄχι ἀπό ἀριθμητική ὑπεροχή τῶν ἀντιπάλων ἀλλά ἀπό ἐγκατάλειψη τῆς θείας προστασίας»!

Πέρασαν πολλοί αἰῶνες, ὅμως, γιά νά καταλάβουν οἱ ραγιαδες τό γιατί σκλαβώθηκαν. Πέρασαν αἰῶνες γιά νά γίνουν ξανά τόσο πιστοί, ὅσο νά πείσουν τό Θεό ὅτι μένουν σταθεροί στήν πίστη τους. Ἐπρεπε νά σφαγιασθοῦν ἄνθρωποι, οἱ πλάτανοι νά γεμίσουν σχοινιά μέ κρεμασμένα πτώματα, νά ἐξευτελιστεῖ παντελῶς ὁ χριστιανός πού εἶδε μέ ἀδιαφορία τήν Πίστη του, τό Δόγμα του, τή Σωτηρία του. Πέρασε πολύ καιρός, γιά νά γίνει ἡ Πίστη ζωντανή μέσα στήν καρδιά του. Καί τήν ἐποχή τοῦ 1821 ἔχουμε τή Χρυσή Ἐποχή τῆς Πίστεως στόν Ἀληθινό Θεό. Οἱ ἀγωνιστές ὁμολογοῦν ὅτι, ὄχι μέ τά ὄπλα, ὄχι μέ τή δύναμη καί τά τεχνάσματά τους θά καταφέρουν νά νικήσουν, ἀλλά ἐπειδή εἶναι θέλημα Θεοῦ: «Ἦταν μία ἐκκλησία εἰς τόν δρόμον, ἡ Παναγία στό Χρυσοβίτσι», λέγει ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, «καί ἔκλαιγα τήν Ἑλλάς... Σίμωσα, ἔδεσα τό ἄλογό μου σ' ἓνα δένδρο, μπῆκα μέσα καί γονάτισα. Παναγία μου, εἶπα ἀπό τά βάθη τῆς καρδιάς μου, καί τά μάτια μου δάκρυσαν. Παναγία μου, βοήθησε καί τούτη τή φορά τούς Ἑλληνας νά ψυχωθοῦν. Ἐκανα τό Σταυρό μου, ἀσπάσθηκα τήν εἰκόνα της... καί ἔφυγα. Σέ λίγο μπροστά μου ξεπετάγονταν ὄχτῶ ἀρματωμένοι: ὅλοι εἶναι φευγάτοι μου λένε. -Ἄς μή εἶναι κανείς, ἀποκρίθηκα. Ὁ τόπος σέ λίγο θά γιομίση παλικάρια... Ὁ Θεός ὑπέγραψε τήν λευτεριά τῆς Ἑλλάδος καί δέν θά πάρει πίσω τήν ὑπογραφή Του».

Αὐτή ἡ πίστη στόν Χριστό καί ἡ ἀγάπη γιά τήν σκλαβωμένη πατρίδα ἔγιναν οἱ βάσεις, πάνω στίς ὁποῖες στηρίχθηκαν οἱ ἐπαναστατημένοι πρόγονοί μας γιά νά ἐπιτύχουν τήν παλιγγενεσία.

Οἱ ἥρωες τοῦ Γένους μας κατόρθωσαν ἐκεῖνο πού γιά τή λογική τῶν πολλῶν καί ἰσχυρῶν φάνταζε ἀνόητο καί πάντως ἀκατόρθωτο: τήν

ἐλευθερία τῆς Πατρίδας τους ἀπό τόν ξένο καί ἀλλόπιστο κατακτητή. Ἀγωνίσθηκαν, δηλαδή, γιά τή δυνατότητα τοῦ λαοῦ μας στό νά μπορεῖ νά καθορίζει ἐλεύθερα τή ζωή του. Οἱ ἥρωες αὐτοί ἦταν πραγματικά ἐλεύθεροι, ἔστω κι' ἂν πολλοί δέν πρόλαβαν νά δοῦν τό ὄραμα τῆς ἐλευθερίας νά ἐνσαρκώνεται μπροστά τους ἢ ἄλλοι ἔπесαν ἥρωικά, γιά νά ἀπελευθερωθοῦν ἔτσι «ἀπό τό θνητόν τῆς ζωῆς» ἢ ἄλλοι, οἱ καί τραγικότεροι, εἶδαν τήν ἐλευθερία τῆς Πατρίδος νά μεταλλάσσεται σέ πόλεμο ἀλλοτρίων συμφερόντων, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ νά μαίνεται μέχρι καί σήμερα, γιά τό ποιός θά εἶναι ὁ καλύτερος ἐγγυητής αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας.

Γιατί εἶναι ἀλήθεια, ὅτι στό ὄνομα τῆς ἐλευθερίας, ὅπως καί στό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, πολλές φορές στό διάβα τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, ἔγιναν καί ἐγκλήματα, ἀπό ἀνθρώπους πού κατηλεύθηκαν τήν ἔννοια, τήν ἀξία καί τό ὄραμά της. Ἄρχοντες καί ἰσχυροί πού, θεωρώντας, κατά παράφραση τοῦ στίχου τοῦ ποιητή, ὡς ἐλευθερία τό «νόμο τοῦ θελήματός τους» ξεπέρασαν τή λογική τοῦ «μέτρου» καί μεταποίησαν τήν ἀνθρώπινη κοινωνία, κατά τήν ἔκφραση τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ σέ «κοινωνία ληστῶν ἢ μάλλον ἀγρίων θηρίων, τά ὁποῖα χωρίς αἴσθησιν ἀμοιβαίας ἀγάπης, χωρίς φροντίδα τοῦ κοινῶν συμφέροντος δαγκάνωνται, σπαράσσονται, τρώγονται ἀμοιβαίως, ἕως νά ἐξολοθρευθῶσιν ὀλότελα».

Στόν ἀντίποδα ὅλων αὐτῶν τῶν «δηθεν» προασπιστῶν τῆς ἐλευθερίας, ὑπῆρξαν ὅλοι ἐκεῖνοι πού δέν ἄντεχαν καί δέν ἀντέχουν τό μασκαρεμένο ψέμα, τίς πληρωμένες ὑποσχέσεις, τά δηθεν ζεστά χαμόγελα, τίς δηθεν γλυκές λέξεις, τίς ἀπατηλές ἐλπίδες καί τά μπαλωμένα ὄνειρα, ἀλλά ἐπιθυμοῦν, μακριά ἀπό τούς νεκρώσιμους ἤχους τῶν κάθε λογῆς πλάνων, νά κατασπαράξουν τό ψευδομόρφωμα ἐλευθερίας, μέσα στό ὁποῖο κάποιοι τούς ἔβαλαν γιά νά ζήσουν καί ἀγωνίζονται νά βροῦν, μέ ὁποιοδήποτε κόστος καί μέ ὁποιαδήποτε διακινδύνευση, καί τῆς ζωῆς τους ἀκόμη, τήν ἀληθινή ἐλευθερία. Γιατί ἡ ἀξία τῆς ἐλευθερίας, συνίσταται σέ αὐτόν ἀκριβῶς τό θανάσιμο κίνδυνο πού τή συνοδεύει. Σ' αὐτή τή διαρκή σχοινοβασία, ἡ ὁποία ἐν τέλει ἀποκαλύπτει τήν ἴδια τή ζωή: «τό ὀρθοδοξεῖν ἐστὶ σχοινοβατεῖν». Μ' αὐτή τή φράση περιέγραψαν οἱ Πατέρες μας τήν ἐλευθερία τοῦ Ὁρθοδόξου βιώματος, ὡς μιὰ συνεχή πάλη μεταξύ ἀντοχῆς καί κόπου, ἀγάπης καί πόνου, ἀληθείας καί ψεύδους. Ἐκεῖ πού μοιάζεις ἀνίσχυρος γιά τούς

ἄλλους, ἀγωνίζεσαι γιά ἐλευθερία καί γίνεσαι δυνατός. Γιατί, τί νόημα ἔχει νά εἶσαι ἰσχυρός δίχως ἐλευθερία; Ἀφοῦ ὅταν ἔχεις ἰσχύ καί δύναμη, δέν σημαίνει ὅτι εἶσαι σίγουρα καί ἐλεύθερος. Ἄλλωστε, πόσο εὐκολα καί μέ πόση σαφήνεια ὀρίζεται ἡ ἰσχύς; Εἶναι ἐλεύθερος ὁ περιχαρακωμένος στή δύναμή του; ὁ προσεκτικός στήν ἰσχύ του; ὁ ἀλύγιστος στό νόμο του; ὁ αὐτόνομος στήν ἐξουσία του; Ἦ μήπως, ὁ πραγματικά ἐλεύθερος εἶναι ἐκεῖνος πού «*χαιρετᾶ τήν ἐξουσία, κρατᾶ τήν οὐσία κι' ὀνειρεύεται*»³; Ἐκεῖνος πού τολμᾶ νά πέσει μέσα στό καμίνι τῆς ὑπαρξῆς του καί τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἄλλου; Νά πηδήσει στήν πιθανότητα τῆς ὀδύνης του, τῆς ἀπώλειας ἢ καί τοῦ ἐξευτελισμοῦ του γιά χάρη τοῦ ἄλλου; Ἐκεῖνος πού ἐπιδιώκει τῆς καρδιάς καί τῆς ἀγάπης του τό ζητούμενο;

Θεοφιλέστατοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,

Σεβαστοί πατέρες,

Κυρίες καί κύριοι,

Μέλημά μας ἄς εἶναι, ὁ ἑορτασμός τοῦ 1821, νά γονιμοποιήσει καί σήμερα τίς ἱστορικές μνημες, τώρα πού καί πάλι πρέπει νά προασπίσουμε τήν ταυτότητα καί τήν ἀξιοπρέπειά μας. Θά χρειασθεῖ, ἀσφαλῶς, κόπος καί χρόνος καί, ἴσως καί θυσίες... «*γιά νά γυρίσει ὁ ἥλιος θέλει δουλειά πολλή*». Το χρωστᾶμε, ὅμως, στό Θεό μας, στόν ἑαυτό μας, στό παρελθόν καί στό παρόν, μά, κυρίως, στό μέλλον μας, στά παιδιά μας, πού δέν πρέπει νά ὑποχρεωθοῦν καί νά ζήσουν, ἀνεχόμενα τά ἀφόρητα καί ὑποφέροντας τά ἀνυπόφορα. Τό 1821 παραμένει τό μεγάλο σχολεῖο τοῦ ἀπροσκύνητου ἠθους τῆς λευτεριάς.

Θεοφιλέστατε ἅγιε Ἀρχιεπίσκοπε,

Ἡ ἄσκηση τῆς ἐλευθερίας, ἐμπεριέχει μέσα της καί τήν ἐκφραση τῆς εὐχαριστίας πρὸς τό πρόσωπο τοῦ πλησίον. Ἄλλωστε ἡ κατ' ἐξοχήν ἐλεύθερη πράξη τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία σημαίνει τό πραγματικά νέο μέσα στόν κόσμο, εἶναι τό Μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας. Δέν νομίζω, λοιπόν, ὅτι θά ἤμουν σύμφωνος μέ τόν τίτλο τοῦ θέματος ἢ καί μέ τόν ἑαυτό μου ἀκόμη, ἂν τούτη τήν ὥρα, ἀπολύτως ἐλεύθερα καί δίχως τήν

3 Στίχοι ἀπό τό τραγούδι τοῦ Βασίλη Παπακωνσταντίνου "Χαιρετίσματα".

αἴσθησι καμιάς ἐπιβεβλημένης ἀναγκαιότητος, δέν εὐχαριστοῦσα Σᾶς,
γιά τήν πατρική ἀγάπη, τήν τιμή καί τήν ἐμπιστοσύνη πού δείξατε στό
ταπεινό μου πρόσωπο, ἀναθέτοντάς μου τή σημερινή ὀμιλία.

Ὅπως θερμά εὐχαριστῶ καί ὄλους σας, Σεβαστοί μου Πατέρες,
Κυρίες καί Κύριοι, γιά τήν ὑπομονή πού εἶχατε νά μέ ἀκούσετε.